

Klara Otorepec

**Iztok Šori: Samskost: med ideologijo družine in ideologijo izbire.
Maribor: Založba Aristej, 2015.
227 strani (ISBN 978-961-220-104-3), 20 EUR**

Koliko resnih socioloških raziskav o samskosti, ki si za osnovni preučevani vzorec ne bi najprej vzele jedrne heteronormativne družine in šele na podlagi odstopanj od nje ugotavljale, kdo so sploh samski in koliko jih je »tam zunaj«, temveč bi izhajala iz samskih samih, tako rekoč iz samskih kot samostojne družbene skupine, obstaja v polju znanosti? Kot ugotavlja Izток Šori, doktor sociologije in raziskovalec na Mirovnem inštitutu v Ljubljani ter avtor prve znanstvene monografije o samskosti pri nas, ne prav veliko. Ta ugotovitev je presenetljiva glede na teorije sodobne družbe, ki v središče zanimanja postavljajo individualizacijo in njeno domnevno posledico, tj. razgradnjo družbe in tradicionalnih oblik posameznikove intimnosti in vsakodnevnega življenja. Dejstvo o manku raziskav o samskosti, kljub razvejanosti številnih razmislekov o preobrazbi intimnosti, ki bi jo zmogle misliti kot samostojno družbeno skupino ali celo življenjski stil, nam že na začetku monografije da vedeti, kako je »ideologija družina [še vedno] utelešena v državnih institucijah in politikah ter se prenaša s političnim, medijskim in strokovnim diskurzom in tudi z vsakodnevnimi interakcijami med ljudmi« (str. 204). S tega vidika je raziskava, na podlagi katere je nastala obravnavana monografija – kot lahko preberemo tudi na zadnji platnici – »glede na dosedanjo raziskovalno razpravo tudi sociološki eksperiment«. Slednje nedvomno drži. V raziskavi, ki je zajela 833 v analizo vključenih anket in 17 polstrukturiranih intervjujev, je glavna pozornost namenjena samskosti v Sloveniji oziroma samskim osebam, ki se same tako opredeljujejo. Izток Šori jih glede na rezultate loči na dve glavni skupini: samske, ki status samskosti pojmujejo kot prehodno obdobje, in samske, ki svojo samskost dojemajo kot svoj življenjski slog. Skozi številne spremenljivke, ki se dotikajo ekonomskega, družbenega, kulturnega in individualnega konteksta samskosti, pa je ključnega pomena pri obravnavani raziskavi dejstvo, da je opredelitev samskosti, njenih značilnosti, morebitnih ambivalentnosti in drugih določujočih dejavnikov predvsem v domeni intervjuvancev in intervjuvank.

V prvem delu monografije nas avtor resda popelje skozi različne teorije reflektivne modernizacije (in njihove kritike), individualizacije in reflektivne preobrazbe intimnosti ter teorije poblagovljenja in racionalizacije zasebnih ter intimnih življenj v moderni dobi, pri čemer »veljavnost« teh teorij preverja tudi preko dobljenih odgovorih. Vendar mu ta pregled ne služi za to, da bi na njegovi osnovi postavil vnaprej postavljene predpostavke o samskih, temveč za to, da ob razkoraku med že obstoječimi tezami in rezultati raziskave pokaže na številne družbene in medijske konstruirane stereotipe o samskosti. Slednji so v veliki meri zaslužni za to, da so samski, kolikor niso dojeti kot nesrečneži, ki si niso uspeli najti tiste »prave osebe« v svojem življenju, percipirani kot »poblagovljeni, karieristični, promiskuitetni, urbani japiji« (str. 188). Ugotovitve pričujoče raziskave zavrnejo kar nekaj tez, osnovanih na tem zadnjem stereotipu. Tako recimo zanikajo Beckovo (2001) predpostavko, po kateri naj bi protidružinsko delovanje trga dela v sodobni družbi pripeljalo do družbe samskih, saj med vprašanimi ni moč zaznati nobene prisile ali motivacije za samskost s strani trga dela; prav tako samskost ne vpliva na razgradnjo družbe in opornih mrež, pred čimer svari Bauman (2000), saj ugotovitve kažejo, da imajo samski »zelo raznolike socialne mreže in različne referenčne osebe, na katere se lahko obrnejo po pomoč« (str. 201); domnevno poblagovljenje intimnih odnosov in racionalno delovanje pri izbiri potencialnega novega partnerja (ki naj bi se odražalo v premišljenem tehtanju in primerjavi lastnosti izbranih oseb, ki odločajo o smiselnosti vlaganja truda v zvezo) je sicer delno prisotno, vendar ideologija romantične ali večne ljubezni ostaja enako močna kot v predmoderni dobi.

Pregled že obstoječih zapisov o individualizaciji v monografiji pa nam služi tudi kot opomnik na določena dejstva, za katera se zdi, da se pri raziskavah ali splošnih predstavah o samskosti

pogosto izgubijo. Teze o individualizaciji kot življenjski poti, ki so si jo izbrali samski, in posledično domnevno izginjanje tradicionalnih intimnih družbenih struktur (torej iz družinske skupnosti v »subjekte – prosto lebdeče satelite«) spregledajo, da individualizacija v sodobni družbi ni samo izbira, temveč usoda. Ne glede na življenjski stil se namreč od vsakogar pričakuje, da bo gojil »kulturo samega sebe«, pa tudi če mu to njegova socialnoekonomska situacija ne omogoča ali če je še tako predan tradicionalni obliki zasebnega življenja. Pluralizacija življenjskih stilov še ne pomeni, da družina kot osnovna družbena matrica izginja. Ravno nasprotno, kot pokaže Šori, ima še vedno izjemno veliko vlogo, saj se večina samskih v pričujoči raziskavi dojema in temu primerno samovrednoti skozi prizmo tradicionalnih pričakovanj življenjskega poteka, ki vključujejo tudi stalno partnersko zvezo in otroke. Tako so se le redki izrekli, da je samskost njihov življenjski stil, oziroma so svojo samskost sprejeli kot družbeno identiteto. Večina je še vedno kazala veliko zanimanje za uresničitev družbenih pričakovanj, razen v primeru, da so postali samski po tem, ko so že izkusili dolgotrajno zvezo in/ali starševstvo. Vsi pa so zaznavali, da so kot samski objekt stereotipizacij, predsodkov in diskriminacije, t. i. singlizma, vendar so to le stežka ozavestili. Pogosteje so o tem poročali na bolj posreden način, ki je kazal na ponotranjenje družbenih norm o normalnem življenjskem poteku, in sicer z dojemanjem svoje samskosti kot osebnega in osebnostnega problema (predvsem če so bili s samskostjo nezadovoljni).

Četudi je pozornost Šorijeve raziskave osredotočena na »dajanje glasu« samskim in želi vztrajati na tej dobrodošli spremembi pri raziskovanju sodobnih življenjskih slogov, pa (se) vendarle ne more drugače, kot da se nenehno vrača k premisleku o – v najširšem pomenu besede – vlogi družine v družbi. Ravno ambivalentni občutki samskih do lastnega položaja, v katerem se prepletata po eni strani strah pred izgubo avtonomije in osebne svobode ter po drugi strani strah pred osamljenostjo, visoka pričakovanja od partnerskih zvez, pritiski sovrstnikov in sorodstva k vzpostavitvi partnerske zveze in družine, dojete kot najboljši način osmišljanja lastnega življenja, pogosta percepcija samskosti kot zgolj prehodnega obdobja in možnost pozitivnega dojetja samskosti šele ob aktivnem reflektiranju normativnih prisil iz okolja – vse to so indikatorji, kako zelo je ideologija družine še vedno močan družbenoheteronormativen mehanizem pri oblikovanju posameznikovega občutka identitete. V kombinaciji s pojavom retradicionalizacije, povečanim vplivom katoliške cerkve pri nas v zadnjih letih in sistemskimi ukrepi, ki kljub krčenju socialne države še vedno zagotavljajo številne ugodnosti predvsem za družine, ogrožajo pa enočlanska gospodinjstva z nizkimi prihodki, je okolje samskim osebam še vedno precej nenaklonjeno, zlasti kadar njihova samskost ni percipirana zgolj kot »splet nesrečnih okoliščin«. Zato lahko samskosti, če je v domeni lastne izbire, v danih okoliščinah do neke mere celo pripišemo uporniški značaj oziroma določen potencial za spreminjanje družbeno pričakovanega življenjskega poteka. Vendar se na tej točki zdi, kot zaključni iztok Šori, da sicer lahko »pričakujemo predvsem nadaljnjo pluralizacijo partnerskih zvez in večje deleže takšnih zvez, ki danes še veljajo za 'alternativne', malo pa je verjetno, da se bo bistveno spreminjal delež samskih ljudi« (str. 199). Paradoksalno je danes samskost, četudi je s strani zagovornikov tradicionalnih oblik intimnosti včasih dojeta celo kot »nenaravna« okoliščina (spomnimo se referendumu o možnosti biomedicinske pomoči pri oplojevanju za samske ženske), bolj kot antipol družini prej njeno ideološko dopolnilo.